

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 03.09.2026.

Nr. 29/6-3

Atzinums par LSM.lv rakstā “Spānijā jūtīgi uztverta Dombravas vēstule par migrantu krīzi Seutā; Kulbergs aizrāda ministram” iekļauto informāciju

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds (turpmāk arī – ombuds) 2026. gada 8. augustā saņēma [...] (turpmāk – Iesniedzējs) iesniegumu (turpmāk – Iesniegums), kurā ombuda uzmanība tiek vērsta uz 2026. gada 4. augustā VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” (turpmāk - LSM) ziņu portālā “LSM.lv” publicēto rakstu “Spānijā jūtīgi uztverta Dombravas vēstule par migrantu krīzi Seutā; Kulbergs aizrāda ministram” (turpmāk – Raksts).

Iesniedzējs uzskata, ka Raksts izplata *dezinformāciju* un *baumas* par Spānijas valsts varas iestāžu iespējamo reakciju uz Latvijas iekšlietu ministra Jāņa Dombravas nosūtīto vēstuli Spānijas iekšlietu ministram.

Iepazīstoties ar Iesniegumu un Raksta saturu, ombuds pieņēma lēmumu veidot atzinumu ar izvērtējumu, vai LSM, sagatavojot un publicējot Rakstu, ir ievērojis prasības, kas noteiktas VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālajās vadlīnijās¹ (turpmāk – Redakcionālās vadlīnijas).

Par šo lēmumu Iesniedzējs tika informēts ar 2026. gada 14. augusta elektroniskā pasta vēstuli.

Lai sagatavotu atzinumu, ombuds laika periodā no 2026. gada 14. augusta līdz 2. septembrim:

– iepazīnās ar 2026. gada 4. augustā LSM ziņu portālā “LSM.lv” publicēto Rakstu;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/04.08.2026-spanija-jutigi-uztverta-dombravas-vestule-par-migrantu-krizi-seuta-kulbergs-aizrada-ministram.a657517/>.

¹ Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: <https://ltv.lsm.lv/satura-veidosana/latvijas-sabiedriski-medija-redakcionalas-vadlinijas>.

- iepazīnās ar 2026. gada 4. augustā LSM programmas “LTV1” raidījumā “Panorāma” pārraidīto sižetu “Premjers aizrāda iekšlietu ministram par saziņu ar Spāniju” (turpmāk – Sižets). Sižets raidījuma ierakstā ir skatāms no 02:13 līdz 05:15 minūtei;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://replay.lsm.lv/lv/skaties/ieraksts/ltv/379239/panorama>.

- iepazīnās ar 2026. gada 10. augusta LSM ziņu portāla “LSM.lv” rakstu “Dombrava vēstulē Spānijai pārmetis migrācijas politikas vājināšanu, apšaubījis ES solidaritātes palīdzību krīzes gadījumā”, un tam pievienoto Latvijas iekšlietu ministra 2026. gada 3. augusta vēstuli Spānijas Karalistes iekšlietu ministram Fernando Grande-Marlaskam (turpmāk – Vēstule);

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/10.08.2026-dombrava-vestule-spanijai-parmetis-migracijas-politikas-vajinasanu-apsaubijis-es-solidaritates-palidzibu-krizes-gadijuma.a658247/?utm_source=lsm&utm_medium=theme&utm_campaign=theme.

- 2026. gada 17. augustā nosūtīja jautājumus LSM galvenajai redaktorei Anitai Braunai un 2026. gada 27. augustā saņēma atbildes uz tiem.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons **konstatē:**

[1] Par Rakstā iekļautajiem apgalvojumiem, kas attiecas uz Spānijas puses iespējamo reakciju uz Latvijas iekšlietu ministra nosūtīto vēstuli Spānijas iekšlietu ministram

Nemot vērā, ka Latvijas Televīzijas Ziņu dienesta žurnālistes Oditas Krenbergas sagatavotais Raksts ir uzskatāms par Sižeta tekstuālu atveidi bez būtiskām saturiskām izmaiņām, turpmākajai analīzei atzinumā ombuds ir izmantojis galvenokārt Raksta tekstu. Atzinuma veidošanas nolūkiem ombuds ir izcēlis vairākus apgalvojumus par Spānijas valsts varas iestāžu pārstāvju iespējamo reakciju uz Latvijas iekšlietu ministra Jāņa Dombravas nosūtīto vēstuli Spānijas Karalistes iekšlietu ministram, kuri ir būtiski situācijas izpratnei un tiks analizēti turpmākajās atzinuma sadaļās. [visi pasvītrojumi citētajā Raksta tekstā mani – E.A.]:

1. *Spānijā jūtīgi uztverta Dombravas vēstule par migrantu krīzi Seutā [virsraksts]; Iekšlietu ministrs Jānis Dombrava (Nacionālā apvienība) nosūtījis vēstuli Spānijai saistībā ar Seutā notikušo robežkrīzi, kur no Marokas ielauzušies desmitiem tūkstoši cilvēku. Madridē šī vēstule uztverta jūtīgi. [ievadrindkopa jeb t.s. līds, no angl. lead]*
2. *Taču Latvijas Televīzijai ir neoficiāla informācija, ko snieguši uzticami avoti, ka spāņi par Latvijas iekšlietu ministra vēstuli nav priecīgi.*

3. Vēstules tonis bijis augstprātīgs, un Spānija aiz slēgtām durvīm norādījusi – kamēr tās karavīri aizstāv mūsu valsti, Latvija izvēlas uzbrukt Spānijai laikā, kad spāņi paši pakļauti imigrantu uzbrukumiem. [rakstā vizuāli izcelta rindkopa, angl. callout]

[2] Par LSM galvenās redaktores sniegto atbildi uz ombuda uzdotajiem jautājumiem.

Ombuds 2026. gada 17. augustā uzdeva jautājumus LSM galvenajai redaktorei par redakcionālajiem apsvērumiem Sižetā un Rakstā neatklāt informācijas avotu, kurš bija sniedzis informāciju par Spānijas reakciju uz Latvijas iekšlietu ministra vēstuli, kā arī par to, kādas darbības LSM veica, lai pārliecinātos par šī avota sniegtās informācijas patiesumu.

Uz ombuda jautājumiem LSM galvenā redaktore sniedza šādu atbildi [visi izcēlumi atbildes tekstā mani – E.A.]:

Žurnālistikā avotu konfidencialitāte ir būtisks instruments, kas ļauj iegūt sabiedrībai nozīmīgu informāciju par notikumiem un procesiem, kas notiek ārpus oficiālās komunikācijas kanāliem. Avoti, kas mums sniedza un apstiprināja šo informāciju par J.Dombravas vēstuli kā tādu un reakciju uz to, lūdzta viņus neatklāt un mēs to, protams, respektējam.

Redakcija pārliecinājās par sniegtās informācijas patiesumu, veicot tradicionālo žurnālistisko pārbaudi – informāciju, ko sākotnēji sniedza viens uzticams avots, vēlāk neatkarīgi apstiprināja cits avots.

Jebkāda žurnālistu avotu atklāšana vai to identificējošu datu nodošana trešajām personām (tostarp ombudam) grautu uzticību medijam un apdraudētu turpmāku sabiedrībai nozīmīgas informācijas iegūšanu. Tāpēc to neatklāsim. Pievienotajā ekrāna uzņēmumā no sarakstes ar avotu, varat pārliecināties, ka informācijas sniegšana ir strikti balstīta uz paļāvību, ka avota identitāte un izcelsme netiks atklāta.

LSM galvenās redaktores atbildes vēstulē iekļautajā ekrānuuzņēmumā ir skatāms informācijas avota angļu valodā rakstiski izteikts lūgums neatklāt viņa identitāti.

[3] Par ombuda kompetenci

Nemot vērā SEPLPL 18. panta pirmajā daļā ombudam noteikto kompetenci pārraudzīt sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu sniegto pakalpojumu atbilstību SEPLPL 1. pantā noteiktajam mērķim un 3. pantā noteiktajiem sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipiem, kas izvērsti LSM pašregulējošajos dokumentos – Redakcionālajās vadlīnijās un Rīcības un ētikas kodeksā – ombuda funkcijās ir pārraudzīt un sniegt savus atzinumus par to, vai LSM saturā (raidījumu, sižetu, rakstu u.c.) un tā veidošanas laikā veiktās žurnālistiskās darbības

un pieņemtie redakcionālie lēmumi atbilst profesionālās darbības principiem un ētikas prasībām.

Ievērojot minēto, ombuda iespējās ir sniegt atzinumu par Raksta satura un redakcionālo lēmumu atbilstību šādām LSM darbību pašregulējošajām prasībām:

1. Redakcionālo vadlīniju 1.3. punktā noteiktajai LSM darbības redakcionālajai vērtībai

Patiesums:

Sabiedrības tiesības saņemt patiesu informāciju nosaka visus LSM darba aspektus. Tiekšanās pēc patiesības un tās atklāšana ir profesionālas žurnālistikas galvenais mērķis. Tas nodrošina auditorijas uzticēšanos LSM.

2. Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā noteiktajam LSM darbības profesionālajam principam

Precizitāte:

LSM sniedz pārbaudītu un iespējami precīzu informāciju, nedrīkst apzināti maldināt auditoriju, sagrozīt vai izdomāt faktus. Ja par kādas informācijas precizitāti ir šaubas, tas ir skaidri jānorāda.

3. Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā noteiktajam LSM darbības profesionālajam principam

Objektivitāte:

LSM satura izklāstā balstās uz faktiem, izmanto informāciju, kas palīdz saprast kontekstu, un gādā, lai izskan tematam, žanram vai raidījuma formātam būtiskie argumenti un viedokļi. Nav pieļaujama tendenciozitāte satura izklāstā, ziņu vai materiāla izkārtojumā, balss intonācijā vai vārdu izvēlē.

4. Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā noteiktajam LSM darbības profesionālajam principam

Faktu nošķiršana no viedokļiem:

Ziņās izmantotajiem faktiem jābūt skaidri un saprotami nošķirti no komentāriem un viedokļiem.

5. Redakcionālo vadlīniju 2.2. punktā “**Darbs ar informācijas avotiem**” noteiktajam:

Žurnālistam ir tiesības neatklāt informācijas avotu, ja tam ir pamatots iemesls vai avots to ir pieprasījis. Informācijas avota atklāšanu var pieprasīt tikai tiesa.

Žurnālists izvairās izmantot anonīmus informācijas avotus. Izņēmumi pieļaujami, ja sabiedrībai svarīga informācija nav iegūstama citā veidā, ja tiek veikti žurnālistiskie pētījumi vai tiek aizsargātas avota pamattiesības, lai nenodarītu tam kaitējumu.

Žurnālists īpaši kritiski izvērtē informāciju, ko sniedz anonīmi avoti vai kas var celt neslavu. Šādos gadījumos informācija ir jāpārbauda.

Žurnālists kritiski izvērtē informācijas avotu uzticamību, to motivāciju gūt labumu sev vai nodarīt kaitējumu citiem, it īpaši, ja informācijas avots ir anonīms.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons
secina:

[4] Par Rakstā izteiktajiem apgalvojumiem

Šī atzinuma otrajā daļā izdalītie trīs Raksta teksta fragmenti (virsraksts un ievadrindkopa, teksta rindkopa un vizuāli izceltā teksta rindkopa) veido būtisku vēstījuma kā ziņas *informatīvo saturu* (*par ko* tiek vēstīts), un vienlaicīgi pilda arī noteiktu komunikatīvo funkciju kā *runas darbības* (*kā* tiek vēstīts) – šajā gadījumā kā *apgalvošana*.

Apgalvošana ir asertīva (konstatējoša) runas darbība, ar kuru runātājs izvirza noteiktas *validitātes* pretenzijas attiecībā uz apgalvoto propozicionālo saturu (izteikto sakarību): 1) ka izteikums adresātam ir *saprotams*, 2) ka tas izsaka *patiesu* propozicionālo saturu (reālu sakarību – ka ir tā, kā tiek teikts), 3) ka izteikums izsaka normatīvi *pareizu* sakarību (ka jābūt tā, kā tiek teikts), 4) ka runātājs teikto pauž *patiesīgi* (ka viņa paustais atbilst viņa faktiskajai attieksmei, pārliecībām, zināšanām).

Ar *validitāti* šajā gadījumā tiek saprasts izteikumu *komunikatīvais korektums*. Ja runāšanas mērķis ir piekrišanas reakcija no runas adresāta puses, tad komunikatīvi korekts ir tāds izteikums, kam ir iespējams piekrist. Piekrišana izteikumam, savukārt, rezultējas no teiktā pamatotības četros validitātes aspektos kā izteikuma principiālā *saprotamība*, empīriskais *patiesums*, normatīvais *pareizums* un runātāja ekspresiju *patiesīgums*. Ja adresāts neapšaubā runātāja pretenzijas uz pateiktā saprotamību, patiesumu, pareizumu un runātāja patiesīgumu, tad izteikums tiek akceptēts kā *valids*, proti, *derīgs gājiens* valodspēlē. Ja adresātam rodas šaubas par šo pretenziju pamatotību, tad runātājam sava teiktā validitāte ir jāpamato, argumentējot, kā teiktais ir saprotams, kāpēc tas ir patiess, pareizs un kāpēc runātāja ekspresijai drīkst uzticēties.

Apgalvojuma adresāts var pieņemt vai noraidīt šīs validitātes pretenzijas, kā arī apšaubīt to pamatojuma pietiekamību. Piekrišana dzirdētajam ir rezultāts tam, ka apgalvojuma adresāts neapšaubā apgalvotā propozicionālā satura validitāti – apgalvotā sakarība viņam ir *saprotama*, *pareiza*, *patiesa* vai vismaz *patiesīga* – nozīmē, ka runātājs patiesi pauž to, ko domā. Savukārt *nepiekrišana* liecina par to, ka adresāts noraida kādu vienu vai vairākas ar apgalvojumu izteiktās validitātes pretenzijas, vai arī apgalvojuma validitāte adresātam nešķiet pietiekami pamatota – teiktais nav *saprotams*, apgalvotā sakarība nešķiet *reāla* (ir nepatiesa), šķiet *nepareiza*, runa nav *ticama*.

Ir jāņem vērā, ka apgalvotais propozicionālais saturs (izteiktā sakarība) var būt gan *fakta* izteikums (notikuma apraksts, kura patiesuma vērtība ir noskaidrojama atbilstības kārtībā – vai teiktais atbilst

realitātei), gan *viedokļa* izteikums (notikuma subjektīva interpretācija, vērtējums vai attieksmes paušana). Viedokļiem kā vērtējošiem spriedumiem nav patiesuma vērtības tādā pašā nozīmē kā faktu izteikumiem (aprakstošiem spriedumiem). Viedokļu validitāti nosaka to pamatotība kā saskanība ar faktiem, normatīvs pareizums un ticamība, u.c.

Šajā gadījumā Rakstā tiek apgalvots *fakts*, ka kāda neidentificēta persona ir sniegusi šādu informāciju, ka 1) Latvijas iekšlietu ministra vēstule Spānijā (Madridē) ir uztverta jūtīgi, 2) ka spāņi par Latvijas iekšlietu ministra vēstuli nav priecīgi, 3) ka vēstules tonis ir bijis augstprātīgs, un 4) ka šī vēstule ir uztverta kā Latvijas uzbrukums Spānijai.

Iebildumi pret šāda fakta apgalvošanu var, protams, būt sekas tam, ka neidentificētās personas paustais viedoklis var šķist *nepareizs* (piemēram, ka vēstulē nav nekā tāda, lai kāds tā uz to reaģētu). Tomēr ombuda ieskatā šajā gadījumā iebildumu pamatā ir šaubas par apgalvotā propozicionālā satura *patiesumu*, proti, ka tas ir *fakts*, ka kāds šādu *viedokli* (vērtējumu) ir paudis. Proti, runa šeit ir par metakomunikatīva fakta apgalvošanu – nevis par to vai neidentificētās personas paustais *vērtējums* ir patiess, bet par to, vai patiess ir LSM Rakstā paustais *apgalvojums*, ka šī persona šādu vērtējumu ir paudusi – *vai tas ir fakts, ka šāds fakts ir bijis?* Vērtējot Raksta žurnālistisko kvalitāti, ir būtiski saprast, vai LSM ir pietiekami pamatojis savu apgalvojumu, ka neidentificētā persona šādu viedokli ir paudusi.

Apšaubīt pamatojuma pietiekamību ļauj apstākļi, ka LSM apgalvoto faktu nav iespējams neatkarīgi verificēt, piemēram, pārjautājot šai personai, vai tā kaut ko tādu ir teikusi. Ja apgalvotā fakta patiesumu nav iespējams pārbaudīt, vēršoties pie primārā avota, tad Raksta lasītāja piekrišana ir atkarīga no tā, vai viņš spēj *uzticēties* Rakstā apgalvotajam. Lai arī uzticēšanos var būtiski ietekmēt lasītāja attieksme pret neidentificētās personas viedokli (ja viedoklis šķiet *pareizs*, tad uzticamies, ja *nepareizs*, tad – nē), tomēr noteicoša šeit ir uzticēšanās apgalvojuma paudējam, šajā gadījumā – LSM kā sociālai institūcijai.

Rezumējot minēto, ir jāsecina, ka centrālais jautājums ir par LSM izteikto apgalvojumu validitāti to patiesumu pretenziju aspektā. Svarīgi ir nodalīt, ka runa nav par neidentificētās personas pausta viedokļa (vērtējuma) patiesumu, bet gan par LSM izteiktā apgalvojuma, ka šī persona ir paudusi tieši šādu viedokli, patiesumu. Tā kā šī apgalvojuma patiesumu nav iespējams noskaidrot pie pirmavota, lasītājam atliek vienīgi uzticēties LSM.

Tādējādi, apgalvojot, ka kāda persona ir paudusi noteiktu viedokli, medijs izsaka ne tikai šīs personas viedokli, bet arī pats veic asertīvu runas darbību – apgalvojot faktu, ka šī persona to ir teikusi (apgalvojums par apgalvojumu). Šāda meta-apgalvojuma kvalitāte nav atkarīga no

personas paustā viedokļa pamatotības, bet gan no pamatojuma, kas ļauj medijam apgalvot, ka šāds viedoklis tiešām ir pausts.

[5] Par pietiekamo pamatojumu izteiktajiem apgalvojumiem

Medijam ir tiesības neatklāt savus informācijas avotus, īpaši situācijās, kad informācijas avots par to mediju ir lūdzis, un identitātes neatklāšana ir bijusi nepieciešams informācijas sniegšanas nosacījums.

Līdz ar to LSM publiskoto apgalvojumu patiesuma pretenzija nav publiski verificējama vai falsificējama. Taču tas vēl neļauj secināt, ka šie apgalvojumi būtu nepatiesi vai neprecīzi, jo patiesums un pārbaudāmība nav viens un tas pats. Šādā situācijā vērtējams nav pats izteiktā apgalvojumu patiesums, bet gan pietiekamais pamatojums LSM izteikto apgalvojumu validitātei – vai medijam bija pietiekams pamats publiskot šo informāciju kā faktu apgalvojumu. Tādējādi patiesuma pārbaudes neiespējamība pati par sevi nenozīmē, ka apgalvojums ir nepatiesi izteikts; tā nozīmē, ka vērtējums pārvietojas no apgalvojuma atbilstības realitātei noteikšanas uz tā izteikšanas profesionālā pamatojuma pietiekamības jautājumu.

Pamatojuma pietiekamību šādā situācijā var vērtēt, ņemot vērā vismaz šādus kritērijus:

- informācijas avota uzticamība un šī avota epistemiskā kompetence jeb informētība, ko apgalvo medijs, bet ko auditorija avota neidentificēšanas dēļ patstāvīgi nevar novērtēt;
- primārā informācijas avota sniegtās informācijas pārbaude citos informācijas avotos, kuru apgalvo LSM galvenā redaktore savā atbildē ombudam, bet kuru arī nevar noskaidrot auditorija, jo arī citi, neatkarīgi informācijas avoti, Rakstā netiek atklāti;
- tiešs vai netiešs apstiprinājums Rakstā apgalvotajam, ko var atrast citos publiskajos informācijas avotos. Ombudam neizdevās atrast publiski pieejamā informācijā, tostarp Spānijas plašsaziņas līdzekļos, neatkarīgu apstiprinājumu Rakstā izteiktajiem apgalvojumiem.

Ja iepriekš minētie kritēriji nesniedz pietiekamu pamatojumu LSM izteikto apgalvojumu validitātei, tad šāds pamatojums ir jāvērtē kontekstā ar to, kā šie apgalvojumi Rakstā ir tikuši formulēti – ar kategorisku noteiktību vai arī norādot zināmu apgalvojumu nenoteiktības līmeni. Proti, samērogojot apgalvojuma formulējuma noteiktības pakāpi ar medija rīcībā esošā pamatojuma spēku, lai lasītājam netiktu radīts iespaids par lielāku apgalvojumu ticamību, nekā žurnālista rīcībā esošā informācija to pieļauj. Ir jāsecina, ka Raksta virsraksts un ievadrindkopa

nenoteiktu un nepārbaudāmu informāciju pasniedz ar tādu noteiktības pakāpi, kas var radīt iespaidu, ka sniegtā informācija ir noskaidrots fakts: *Spānijā jūtīgi uztverta; Madridē šī vēstule uztverta jūtīgi*. Par to liecina iztrūkstošais avota raksturojums jeb precīzāka kontekstuālā informācija pa to.

Ja Rakstā netiek sniegts pietiekams pamatojums tam, kāpēc auditorijai būtu jāuzskata apgalvotais par patiesību, tad auditorijas reakcija ir tieši atkarīga no medija institucionālās uzticamības. Līdz ar to situācijā, kad informācijas avots ir konfidenciāls un informācija nav neatkarīgi nepārbaudāma, būtiski pieaug uzticamības nozīme. Tas, savukārt, rada jautājumu, vai šādā situācijā medijam bija pietiekams pamats paļauties vienīgi uz auditorijas institucionālo uzticēšanos, lai tā akceptētu publiski nepārbaudāmus apgalvojumus, un vai šāda auditorijas “uzticēšanās kredīta” izmantošana ir attaisnojama?

Ombuda vērtējumā konfidenciāla avota un nepārbaudāmas informācijas izmantošana nerada auditorijai pienākumu vienkārši “ticēt medijam”. Medija rīcībā ir vairāki žurnālistiskā teksta veidošanas paņēmieni, kas var samazināt nepieciešamību pārmērīgi ekspluatēt institucionālo uzticēšanos, palielināt izteikto apgalvojumu ticamību un tādējādi samazināt auditorijas epistemisko slodzi jeb informācijas pārbaudīšanas pienākumu kā nepieciešamību auditorijai pieņemt lēmumu par to, vai medijam var uzticēties. To medijs varētu darīt šādi:

- 1) precizējot, ko konfidenciālais avots zina un kāpēc viņš to zina;

Anonīmā informanta kā “uzticama avota” raksturojums – *Latvijas Televīzijai ir neoficiāla informācija, ko snieguši uzticami avoti*, ir medija pašnovērtējums, kuram var ticēt un var neticēt. Avota epistemiskās kompetences atklāšana, piemēram, sakot “avots Spānijas valdības institūcijās, kurš iepazinās ar vēstuli”, sniegtu auditorijai papildu pamatojumu, kāpēc šim avotam var uzticēties.

- 2) norādot uz veikto žurnālistisko pārbaudi primārā avota sniegtajai informācijai;

Ja informanta sniegtā informācija ir tikusi neatkarīgi pārbaudīta, to būtu nepieciešams atklāt auditorijai. Pat neatklājot pārbaudes avotu identitāti, bet sakot, piemēram, “to apstiprināja arī cits neatkarīgs avots, kas ir informēts par Spānijas reakciju”, apgalvojumi iegūst lielāku ticamību.

- 3) nodalot avota sniegto informāciju un medija apgalvoto;

Auditorijas epistemisko slodzi, proti, to informācijas apjomu, kas auditorijai ir jāpieņem tikai uz medija autoritātes pamata, var mazināt, ļaujot auditorijai skaidri nošķirt informanta sniegto

vērtējumu no paša medija veiktajiem secinājumiem. Piemēram, formulējumu – *vēstules tonis bijis augstprātīgs* – izsakot veidā – “avots vēstules toni raksturoja kā augstprātīgu” –, ir acīmredzams un skaidri saprotams, ka tas nav redakcionālais, bet gan avota sniegtais vēstules vērtējums. Papildinot formulējumu – *Spānija aiz slēgtām durvīm norādījusi – kamēr tās karavīri aizstāv mūsu valsti, Latvija izvēlas uzbrukt Spānijai laikā, kad spāņi paši pakļauti imigrantu uzbrukumiem* –, piemēram, ar norādi – “šādu vērtējumu sniedza avots, bet LTV nav guvusi apstiprinājumu, ka tā ir Spānijas valdības nostāja” –, skaidri tiktu parādīta redakcionālā neitralitāte pret avota izteiktajiem vērtējumiem.

4) lietojot “epistemiskos marķierus”;

Tādu formulējumu lietojums kā, piemēram, “avots uzskata”, “avots apgalvo”, “pēc viena avota teiktā”, precizē informācijas avotu, tā epistemisko statusu un izteikto apgalvojumu noteiktības (kategoriskuma) līmeni. Tādējādi auditorija spēj pati noteikt savu uzticēšanās pakāpi Rakstā izteiktajiem apgalvojumiem, nesasaistot to ar uzticēšanos vai neuzticības izteikšanu pašam medijam.

5) norādot ne tikai zināmo, bet arī nezināmo informāciju.

Tā vietā, lai noklusētu savu zināšanu robežas, nezināšanu var padarīt par vērtīgu sniegtās informācijas sastāvdaļu. Piemēram, lietojot formulējumus un skaidrojot žurnālistisko procesu: “nav zināms, vai šāds vērtējums ir Spānijas valdības oficiālā pozīcija”, “LSM nav izdevies noskaidrot, vai šāds vērtējums ir izplatīts sabiedrībā vai publiskajā telpā”, utt.

Citiem vārdiem sakot, ar pārdomātu valodas lietojumu ir iespējams apzināti variēt izteikto apgalvojumu epistemisko spēku un tādējādi mazināt auditorijas epistemisko slodzi, kā arī nodrošināties, lai izteikto apgalvojumu kategoriskums būtu saskaņots ar medija rīcībā esošo argumentu spēku. Konfidenciāla avota informācijas izmantošana vēl nenozīmē arī argumentācijas konfidencialitāti. Neatklājot avota identitāti, redakcija var raksturot šādus informācijas izvērtēšanai būtiskus aspektus:

- *Ko avots zina?*
- *Kā un kāpēc viņš to zina?*
- *Vai ir citi avoti šai informācijai?*
- *Kas ir pārbaudīts, un ko pārbaudīt nav izdevies?*
- *Cik drošs pats medijs ir par avota vēstīto?*

Lai medijs lieki netērētu savu institucionālās uzticēšanās kredītu, apgalvojumu patiesuma pretenzijas leģitimitāti nevar vienkārši aizstāt ar prasību uzticēties medijam. Komunikatīvi racionālā situācijā apgalvojuma patiesuma pretenzijai ir jābūt tādai, kuru vajadzības gadījumā iespējams pamatot ar argumentiem. Šajā gadījumā tas nenozīmē *pierādīt*, ka apgalvojums ir patiess, bet gan tas nozīmē – *paskaidrot*, kāpēc medijam bija pietiekams pamats to uzskatīt par patiesu jeb šajā gadījumā sniegt kontekstuālu avota raksturojumu.

To, ko nav iespējams pierādīt, vienmēr var paskaidrot! Arī skaidrojums ir argumentācijas forma un kā tāda var sniegt auditorijai *pietiekamu pamatojumu* tam, ko medijs saka un kāpēc to saka. Ko nav iespējams publiski pārbaudīt, tas nav jāaizstāj ar prasību vienkārši uzticēties medijam. Uzticēšanos ir iespējams vismaz daļēji kompensēt ar pieejamu un caurskatāmu informāciju par avota kompetenci, medija veiktajām pārbaudēm, pierādījumu apjomu, medijam zināmo un nezināmo, kā arī ar paša medija pārlicības pakāpes atklāšanu. Jo mazāka ir apgalvojuma publiskā pārbaudāmība, jo lielāka nozīme ir medija pienākumam atklāt apgalvojuma pamatojuma struktūru un samērot apgalvojuma noteiktības pakāpi ar šā pamatojuma spēku.

[6] Par meliem, dezinformāciju un baumām

1. Par patiesību un objektivitāti

Īpašība *būt patiesam* piemīt vienīgi aprakstošiem izteikumiem un kāds izteikums tiek uzskatīts par patiesu korespondences kārtībā tad, ja tajā izteiktā sakarība atbilst sakarībai realitātē. Šādus patiesus izteikumus par realitātē notiekošo sauc par objektīvu faktu izteikumiem kā reālas sakarības protokolu valodā².

Izteikumu empīriskais patiesums tiek noskaidrots, pārbaudot teiktā atbilstību realitātei. LSM Redakcionālajās vadlīnijās noteiktais *Objektivitātes* princips izsaka prasību sniegt auditorijai faktos balstītu un pārbaudītu informāciju un to, ka nav pieļaujama auditorijas maldināšana ar izdomātiem vai sagrozītiem faktiem.

² Jāņem vērā, ka žurnālistikas valodas lietojumā netiek runāts protokolteikumos, jau konkrētu vārdu un izteikumu izvēle, lai identificētu un klasificētu notiekošo, izsaka noteiktu notikuma interpretāciju. Interpretējot notiekošo, tiek sniegts tā vērtējums, kas balstās noteiktos vērtību priekšstatos, pārlicībās, pieredzē, interesēs un mērķos. Vērtējumi var atšķirties, jo to pamatā var būt atšķirīgi vērtēšanas kritēriji, un tad mēdz teikt, ka “no vienas puses tas izskatās tā, bet no citas – citādi”.

LSM Redakcionālajās vadlīnijās izteiktais *Precizitātes* princips pieprasa, lai žurnālistu sniegtie notiekošā apraksti balstītos faktos un sniegtu visu nepieciešamo informāciju, kas ļautu uz notikumu palūkoties vispusīgi. Kā kritēriji, saskaņā ar kuriem ir jāveido vērtējoši apgalvojumi, ir norādīti demokrātijas pamatprincipi, cilvēktiesības un vispārpieņemtās humānās vērtības.

2. Par nepatiesību un meliem

Empīriski nepatiess ir tāds realitāti aprakstošs izteikums, kurš neatbilst tam objektīvās realitātes notikumam, uz kura aprakstu tas pretendē – kurš neattēlo to, kas ir (neobjektīvs apgalvojums), vai neattēlo to precīzi (neprecīzs apgalvojums). Loģiski nepatiess savukārt ir tāds izteikums, kurš vai nu izsaka aktuālu loģisku pretrunu (pretrunīgs apgalvojums), vai pie kura ir nonākts loģiski kļūdainu secinājumu formā (loģiski nekorekts apgalvojums).

Izteikt nepatiesu apgalvojumu vēl nenožīmē melot. Neobjektīvu, neprecīzu, pretrunīgu vai nekorektu apgalvojumu izteikšanas iemesls var būt runātāja nezināšana, maldīšanās (kā ticība aplamiem pieņēmumiem), kļūdīšanās. Lai nepatiesa apgalvojuma izteikšanu klasificētu kā melošanu, ir nepieciešams apzināts runātāja nodoms teikt nepatiesību, bet tas nozīmē, ka melo tikai tas, kurš zina patiesību, bet ir nolēmis teikt nepatiesību, turklāt tā, lai adresāts šo nepatiesību uztvertu kā patiesību – melošana kā valodas spēle izdodas tikai tad, ja tā netiek atpazīta. Tādējādi var teikt, ka melošana ir apzināta sarunas partnera maldināšana, rīcība, kad, zinot patiesību, apzināti tiek izteikts pretējais – nepatiesība. Melošanas nodoms var būt ļaunprātīgs – lai maldinātu sarunas partneri un tādējādi kaitētu viņam, taču melot ir iespējams arī bez ļauna nodoma (piemēram, pasaku stāstīšana, jokošanās, blēņošana, nieku *gvelšana*, mulķošana), un pat ar vislabākajiem nodomiem (t.s. “baltie meli”, “pieklājības meli”, “sociālie meli” u.tml.).

3. Par dezinformēšanu

Iesniegumā tika norādīts, ka Rakstā tiek izplatīta *dezinformācija*. Nepatiesas informācijas (angļu *misinformation*) sniegšana vēl nav klasificējama kā dezinformēšana (angļu *disinformation*). Svarīgs ir nodoms – apzināti sniegt nepatiesu, sagrozītu, neprecīzu vai tendenciozu informāciju, lai mērķtiecīgi un neētiski manipulētu ar auditorijas emocijām, domām un rīcības dispozīciju manipulatoram vēlamajā virzienā, piemēram, lai auditorija nepatiesību sāktu uzskatīt par patiesību. Proti, dezinformēšanas mērķis ir apzināta auditorijas maldināšana vai kaitēšana tās interesēm. Dezinformācija izpaužas kā melošana, patiesības slēpšana vai puspatiesību teikšana, tā var īstenoties kā pārspīlējumi jeb īstenībai neatbilstoši kādas problēmas mēroga palielināšana, vai gluži pretēji – kā nepamatots šī mēroga samazinājums. Dezinformācija praktiski tiek realizēta arī ar pārmērīgas informācijas sniegšanu jeb informatīvās telpas pārsātinājumu, kas mazina auditorijas iespēju orientēties notikumos. Dezinformācijas izpausme var būt pat patiesas, taču nerelevantas informācijas izplatīšana ar nodomu nodarīt kādam kaitējumu vai novērst uzmanību no patiesajām problēmām vai apstākļiem (angļu *malinformation*).

4. Par baumām

Iesniegumā tika pausts viedoklis, ka Rakstā tiek izplatītas *baumas*. Baumas ir nepārbaudīta vai nepietiekami pamatota informācija, kuras patiesuma vērtība nav noskaidrota un kurai parasti ir arī nenoteikts vai nezināmu sākotnējais izcelsmes avots. Tādējādi apzīmējums “baumas” raksturo sniegtās informācijas epistemisko statusu – proti, to, cik pamatota ir izteikumā ietvertā patiesības validitātes pretenzija. Tā kā baumas ir nepārbaudīta informācija, kuras avots parasti nav identificējams vai pārbaudāms, tad arī tās patiesums ir **nenoteikts**, proti, nav pietiekama pamata šo informāciju atzīt par patiesu. Vienlaikus tas, ka nav iespējams pārbaudīt šo informāciju, vēl nenozīmē, ka informācija būtu nepatiesa.

Būtiski piebilst, ka jēdzienu “baumas” un “neoficiāla informācija” apjomi pilnībā nepārklājas, proti, tie nav sinonīmi.

Baumu būtiska pazīme ir tā, ka tā ir nepārbaudīta informācija no nenoteikta vai nezināma avota. Piemēram, formulējums “Runā, ka Spānijas valdība ir ļoti neapmierināta ar Latvijas ministra vēstuli” būtu tipisks baumas formulējums, jo nav identificējams ne informācijas avots, ne arī tas, kā šī informācija ir iegūta, un kā noskaidrot tās patiesumu (kā verificēt vai falsificēt apgalvoto).

Savukārt oficiāla informācija var būt iegūta no medijam zināma, bet auditorijai neatklājama (konfidenciāla) informācijas avota. Šādā gadījumā medijs zina informācijas avotu un ir izvērtējis tā uzticamību, taču auditorijai nav iespēju šo avotu neatkarīgi pārbaudīt. Piemēram, formulējums “Spānijas amatpersona pēc iepazīšanās ar Latvijas iekšlietu ministra vēstuli privātā sarunā žurnālistam puda savu kritisko attieksmi pret tās toni” būtu oficiālas informācijas sniegšana, nevis baumu izplatīšana tajā gadījumā, ja medijam ir zināms informācijas avots un ir pamats uzticēties tā sniegtajai informācijai.

Līdz ar to ir jāsecina, ka, sniedzot oficiāli iegūtu informāciju no konfidenciāla avota, tās izteikšanas veidam ir jābūt tādām, lai auditorija to nepamatoti neuztvertu kā baumas. Tas nozīmē, ka apgalvojumos ietvertajai patiesības validitātes pretenzijai ir jābūt pietiekami pamatotai pat tad, ja auditorijai nav iespēju šo pretenziju neatkarīgi pārbaudīt un racionāli izvērtēt.

Rakstā paustais – *Latvijas Televīzijai ir oficiāla informācija, ko snieguši uzticami avoti, ka spāņi par Latvijas iekšlietu ministra vēstuli nav priecīgi* – liecina par šādiem validitātes nodrošināšanas mēģinājumiem, jo izteiciens – *ko snieguši uzticami avoti* – ir vērsts uz apgalvojuma ticamības stiprināšanu. Cits jautājums ir par to, vai ar šādu norādi ir pietiekami, lai auditorija apgalvojumu uztvertu kā pamatotu oficiālu informāciju, nevis kā baumas.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

atzīst:

[7] Ombuds atzīst, ka Rakstā un tajā izteiktajos apgalvojumos nav konstatējams pietiekams pamats secināt, ka LSM būtu apzināti sniedzis nepatiesu informāciju, dezinformējis vai maldinājis auditoriju. Vienlaikus ombuds atzīst, ka Rakstā ietvertu apgalvojumu patiesuma validitātes pretenzija nav pietiekami pamatota.

Konfidenciāla avota izmantošanas gadījumā medijam, ciktāl to pieļauj avots un konkrētā konfidencialitātes ievērošanas iespēja, ir jāsniedz auditorijai pietiekama informācija par izteikto apgalvojumu pamatojumu, tostarp par avota saistību ar informāciju, tā kompetenci attiecīgajā jautājumā un veiktajām informācijas pārbaudēm, kā arī par medijam zināmās un nezināmās informācijas robežām. Līdz ar to Raksta saturā Redakcionālajās vadlīnijās noteiktā redakcionālā vērtība *Patiesums* ir realizēta nepilnīgi.

[8] Ombuds atzīst, ka Raksta saturā nav konstatējams pamats secināt, ka LSM būtu apzināti sagrozījis vai izdomājis faktus.

Tomēr, ņemot vērā, ka būtiskie apgalvojumi par Spānijas reakciju bija balstīti neoficiālā un auditorijai nepārbaudāmā informācijā, Rakstā nebija pietiekami skaidri norādīts šo apgalvojumu precizitātes ierobežojums jeb informācijas nenoteiktība. Virsrakstā un ievadrindkopā lietotais kategoriskais formulējums rada iespaidu par noskaidrotu faktu, lai gan tekstā sniegtais pamatojums šādu noteiktības pakāpi pilnībā neattaisno. Līdz ar to ombuds atzīst, ka Redakcionālajās vadlīnijās noteiktais profesionālais princips *Precizitāte* Rakstā ir ievērots.

[9] Ombuds atzīst, ka Raksta saturā nav konstatējami tādi izteikumi, kas būtu vērtējami kā tendenciozi vai neatbilstoši redakcionālajās vadlīnijās noteiktajam principam *Objektivitāte*.

Tomēr atsevišķu apgalvojumu kategoriskā forma, īpaši virsrakstā, ievadrindkopā un vizuāli izceltajā teksta daļā nav pietiekami samērota ar iespējām neatkarīgi pārbaudīt šo apgalvojumu patiesumu. Tādējādi auditorijai ir sarežģīti adekvāti novērtēt sniegtās informācijas pamatojumu un tās nenoteiktības pakāpi, kas nesamērīgi palielina auditorijas epistemisko slodzi.

[10] Ombuds neatzīst, ka Rakstā būtu pārkāpts Redakcionālajās vadlīnijās noteiktais princips *Faktu nošķiršana no viedokļiem*, jo Rakstā ir pietiekami nošķirts medija vēstījums no informācijas avota paustajiem vērtējumiem, un nav pamata secināt, ka viedokļi būtu apzināti un nepārprotami pasniegti kā pārbaudīti fakti.

Vienlaikus ombuds atzīst, ka atsevišķos formulējumos, īpaši apgalvojumā par vēstules

“augstprātīgo” toni un Spānijas reakciju “aiz slēgtām durvīm”, informācijas avota paustais vērtējums nav pietiekami skaidri nodalīts no faktiem. Vienlaikus ombuds atzīst, ka šis princips nav pārkāpts tādā apmērā, lai būtu pamats secinājumam, ka viedoklis tiek uzdots par faktu, tomēr tā ievērošana Rakstā nav bijusi pietiekami rūpīga.

[11] Ombuds atzīst, ka Raksta saturā nav pilnvērtīgi ievērotas Redakcionālajās vadlīnijās noteiktās prasības attiecībā uz darbu ar informācijas avotiem.

Lai arī LSM bija tiesības neatklāt informācijas avotus, Rakstā nav pietiekami skaidrots informācijas avotu izvērtēšanas un informācijas pārbaudes process. Tādējādi auditorijai nav pieejama informācija izvērtēšanai, kāda bija avotu saistība ar pausto informāciju, kādā veidā avotu rīcībā varēja nonākt šāda informācija, kādi apsvērumi pamatoja to uzticamības novērtējumu, kādā apjomā informācija tika pārbaudīta un kādas bija tās pārbaudes iespējas.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

(*paraksts*)*

Edmunds Apsalons

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU